

بررسی کتاب

اگر می‌توانستید مشخص کنید چگونه تصادفات اتومبیل در چین را دو درصد کاهش دهید در حقیقت می‌توانستید سالیانه افرادی را به اندازه‌ی کسانی که در واقعه‌ی یازده سپتامبر کشته شده‌اند از مرگ نجات دهید. اگر شما می‌توانستید جدایی‌گزینی مسکن در شهرهای آمریکایی را کاهش دهید، فرزندان آفریقایی - آمریکایی می‌توانستند سالم‌تر زندگی کنند و چیزهای بیشتری را در مدارس بیاموزند. اگر می‌توانستید تأخیرهای اتوبوس را کاهش دهید وقت کمتری از مسافران روزانه مرکز - پیرامون گرفته می‌شد و به هدر می‌رفت. این کتاب برای افرادی که به بررسی موضوعات فوق‌علاقه‌منداند تألیف شده است. این کتاب درباره‌ی شهرها و سیاست‌های عمومی است که می‌تواند به بهبود و یا بدتر شدن این مکان‌ها برای زندگی، کار و تفریح بیانجامد. این گونه موضوعات به طور سنتی به «اقتصاد شهری» موسوم‌اند.

این کتاب می‌تواند درباره‌ی شهرهای سراسر جهان باشد. انبوهگی شهری^۱ (که معمولاً در نواحی کلان‌شهری متجلی می‌گردد) ایده‌ی بزرگی است: تمرکز مقدار زیادی از فعالیت در یک ناحیه‌ی کوچک موجب صرفه‌جویی در هزینه‌های حمل‌ونقل شده، به انواع لوازم آسایش انسانی، اشتراک منابع و هزینه‌ها و اقتصاد مقیاس اجازه بروز داده و موجب ترغیب گسترش ایده‌های جدیدگشته و به راحتی خواسته‌ها و مطلوب‌های انسانی را برآورده می‌کند. شهرها چنین ایده‌های حیرت‌انگیزی هستند که بیشتر افراد جهان که در چنین مکان‌هایی زندگی می‌کنند را می‌توان «شهری»^۲ نامید، در حالی که در سال ۱۹۰۰ تنها ۱۶ درصد جمعیت را می‌شد چنین نامید. زندگی بدون شهر می‌توانست بسیار فقیرانه‌تر از حال حاضر باشد، نه فقط برای ساکنان شهر بلکه برای تمام کسانی که کالاها و خدماتی را که در شهرها تولید می‌شود مصرف می‌کنند و تمام کسانی که از حقوق سالانه‌ی بالاتری برخوردارند زیرا توانسته‌اند به شهرها مهاجرت کنند. این مباحث در مورد همه‌ی کسانی که در دنیای امروز زندگی می‌کنند صادق است. اما واقعیت این است که زندگی شهری نقایصی نیز دارد: ترافیک و ازدحام شهری، آلودگی و مسائل بهداشتی، بی‌خانمانی و جرم و جنایت و ... این کتاب تلاش کرده است تا این چنین مجموعه متناقضی را پوشش دهد: مقصود مزایا و معایب شهری، البته از دید اقتصادی آن. نویسنده معتقد است که مشکلات شهری برآمده از همان بستری است که به مزایای آن مجال بروز داده است. به همین دلیل نمی‌توان از مزایای شهری بهره جست بدون اینکه حداقل با تعدادی از مسائل و مشکلات آن سوی مواجهه نبود.

اقتصاد شهر

City Economics

نویسنده: Brendan O'Flaherty

ناشر: انتشارات دانشگاه هاروارد

(Harvard University Press)

سال انتشار: ۲۰۰۵

تعداد صفحات: ۵۶۹ (+۲۶)

ایرج اسدی*

اما این کتاب یک کتاب اقتصاد شهری سنتی نیست. روش بیان و ارائه‌ی آن متفاوت از دیگر کتاب‌های اقتصاد شهری است و دلیل آن یک چیز است: بسیاری از مردمی که درباره‌ی شهرها فکر می‌کنند درباره‌ی روش ویژه اقتصاددانان در چنین مباحثه‌هایی بی‌اطلاع یا کم‌اطلاع هستند: انواع معادلات، استدلال‌های ریاضی و نمودارهای پیچیده و عباراتی که تنها آشنایان با اقتصاد می‌توانند آن را بفهمند. این کتاب به گونه‌ای نگارش یافته است که برای کسانی که هیچ زمینه‌ای درباره‌ی اقتصاد نداشته یا اطلاعات اندکی درباره‌ی آن دارند مفید واقع گردد. معادلات ریاضی کمی در کتاب گنجانده شده و نمودارها ساده‌اند و تعدادشان نسبت به دیگر کتاب‌های اقتصاد شهری متداول کمتر است. در این کتاب تلاش شده است تا واژه‌ها و اصطلاحات تخصصی کمتری استفاده شود و آنهایی هم که استفاده شده است در متن کتاب مشخص شده و در واژه‌شناسی انتهای کتاب درباره‌ی آنها توضیح داده شده است. در ابتدای هر فصل فهرستی از مفاهیم اقتصادی مورد نیاز دانشجویان به دست داده شده است. کتاب اگرچه فاقد لفاظی‌های اقتصاد آکادمیک است با وجود این محتوای مورد نظر حفظ شده است. خوانندگان کم‌حوصله و ناشکیبا احتمالاً برخی بخش‌های کتاب را دشوار یابند زیرا در آن بخش‌ها ایده‌های مطرح پیچیده و ظریف هستند.

در انتهای هر فصل مجموعه‌ای از پرسش‌های پایه گنجانده شده است که بسیاری از آنها مناقشه برانگیزند. نگارنده اظهار امیدواری می‌کند که کتاب برای دانشجویان رشته‌ی مطالعات شهری، برنامه‌ریزی شهری، سیاست عمومی و مدیریت دولتی و نیز دانشجویان دوره‌ی لیسانس اقتصاد جذاب و مفید باشد.

در ساختار و محتوای کتاب نیز انتخاب عناوین و موضوعات و تأکید بر هر یک از آنها متفاوت از رویکرد سنتی است. برای مثال کتاب به جای دو صفحه‌ی معمول در دیگر کتاب‌های اقتصاد شهری، دو فصل را به موضوع نژاد و ابعاد مختلف آن در شهر و زندگی شهری اختصاص داده است. موضوعات دیگر کتاب مانند تصادفات در ترافیک، تأمین آب شرب، فاضلاب، حفاظت در برابر حریق، جمع‌آوری زباله، نیروی پلیس، رفتار خیابانی، مراقبت کودکان، قوانین و ضوابط مسکن، بی‌خانمانی، مشروبات الکلی، مواد مخدر غیرمجاز، حبس و زندان، کاهش مالیات‌ها و... اگر نگوییم هیچ وقت، به ندرت در دیگر کتاب‌های اقتصاد شهری متداول مورد بحث قرار می‌گیرند. پراکنده‌رویی و تغییرات تکنولوژیک از جمله موضوعات مطرح در سرتاسر کتاب است که بیشتر از دیگر کتاب‌های معمول به آنها توجه شده است. نگارنده مدعی است که در انتخاب موضوعات کتاب از خود پرسیده است که کنشگران شهری واقعی چه نکته و فهمی از هر یک از این تحلیل‌ها به دست خواهند آورد. از دید نگارنده کنشگران واقعی شهر تنها کارگزاران حکومتی نیستند، بلکه رهبران انجمن‌های همسایگی، اتحادیه‌های کارگری، انجمن‌های تجاری، گروه‌های اجتماعی، کلیساها و سازمان‌های غیرانتفاعی و هر کسی که می‌تواند به رخداد واقعه‌ای در شهر کمک کند، جزء بازیگران مؤثر شهر هستند.

اما این نکته قابل ذکر است که کتاب بیشتر توجه‌اش را به شهرهای آمریکایی معطوف کرده و تنها در برخی موارد به کشورهای در حال توسعه پرداخته است. البته نویسنده اذعان دارد مسائلی که این شهرها با آن روبرویند در تعیین ماهیت تحولات شهری قرن بیست و یکم تأثیر بسیاری خواهد داشت. با وجود این، بسیاری از اصول ارائه شده واجد کلیتی هستند که با ترجمه آنها درس‌های قابل انتقالی برای دیگر مکان‌ها و شهرها به دست خواهد آمد.

در کتاب حاضر، علاوه بر انتخاب طیفی مرتبط از موضوعات تلاش شده است نوعی انسجام نیز در بین محتوای موضوعات مطرح شده در کتاب حاصل شود. در نتیجه بسیاری از فصول بحث‌های همدیگر را تقویت می‌کنند. برای مثال، مبحث مرتبط با اتوبوس‌ها در شهر، چیزهایی را درباره‌ی مدارس و مسائل مرتبط با آن آشکار می‌کند یا مبحث چگونگی

تعیین عوارض بهینه، مقوم مبحث قیمت زمین است و...

کتاب تلاش کرده است در رویکرد خود نسبت به سیاست‌گذاری نیز انسجام داشته باشد. به زعم نویسنده وی اینجا رویکردی سستی‌تر از کتاب‌های معمول اقتصاد شهری داشته است. وی همه چیزها و موضوعات را از زاویه دید «کارآیی پارتو»^۲ دیده است. به جای پرسش از تأثیر سیاست‌های شهری بر موضوعات انتزاعی چون شهر، اقتصاد یا رشد و محیط‌زیست، تأکید بر این است که چگونه سیاست‌گذاری‌های عمومی شهری بر مردم و بهزیستی واقعی آنها تأثیر می‌گذارد.

افرادی که خودشان را کنشگران واقعی می‌پندارند شاید متعجب شوند که چرا نویسنده به چنین موضوعات غیر معمول و خارج از عرف اقتصاد شهری پرداخته است. ولی نویسنده معتقد است که با این نوع برخورد با موضوعات دیدگاه جدیدی را برای تفکر مطرح کرده است. از نظر وی کتابی که درباره‌ی همه سیاست‌های بررسی شده در آن آگاهی عمومی وجود دارد منفعتی ندارد. پس یادگیری و آموختن موارد جدید هدف اصلی کتاب است. این کتاب چگونگی تفکر روش‌مند درباره‌ی نحوه‌ی سالم‌تر و مولدتر کردن شهرها، افزایش کارآیی و مفرح‌تر کردن آنها را نشان می‌دهد.

ساختار کتاب

کتاب حاضر با عنوان اقتصاد شهر تألیف پروفیسور براندان اوفلرتی^۳، استاد دانشگاه کلمبیا، نیویورک سیتی، است. این کتاب از مجموعه انتشارات دانشگاه هاروارد است که چاپ اول آن در سال ۲۰۰۵ منتشر شده است. کتاب دارای ۵۶۹ صفحه است که همراه با پیشگفتار، مؤخره، نمایه و واژه‌نامه (۲۵+۵۶۹ صفحه) منتشر شده است. براندان اوفلرتی از اساتید شناخته شده‌ی اقتصاد سیاسی و اقتصاد عمومی دانشگاه کلمبیا است.

این کتاب به زعم نویسنده در این باره است که چگونه مزایای زندگی شهری می‌تواند به بهترین نحو مردم را در ارضای مطالبات‌شان و رسیدن به اهداف مورد نظرشان یاری رساند. کتاب بعد از مقدمه‌ای کوتاه که به عنوان فصل اول آمده است در فصل دوم به طرح مزایای زندگی شهری پرداخته و چگونگی اندازه‌گیری این مزایا از سوی اقتصاددانان شهری را شرح می‌دهد. این فصل توضیح می‌دهد که جهان در صورتی که مدیریت شهرها به گونه‌ای ناکارآمد صورت گیرد چه چیزهایی را از دست خواهد داد. فصول سوم و چهارم درباره‌ی اتومبیل و تأثیر آن بر زندگی شهری و محیط‌زیست است. فصل پنجم به حمل‌ونقل انبوه می‌پردازد. فهم و درک حمل‌ونقل مقدمه‌ای است که در درک فصل بعدی ما را یاری خواهد کرد. فصل ششم به تحلیل کاربری زمین و قیمت زمین می‌پردازد: زمین چگونه مورد استفاده قرار می‌گیرد و ارزش آن تا چه حدی بستگی به نوع دسترسی‌ای دارد که به دیگر مکان‌ها فراهم می‌سازد. فصل هفتم به موضوعی تکراری می‌پردازد. پرسش درباره‌ی اینکه آیا شهرهای آمریکایی خیلی پراکنده توسعه یافته‌اند و اینکه آیا کشورهای در حال توسعه باید درباره وقوع این نوع پراکنده‌رویی آمریکایی هوشیار باشند یا نه؟ این فصل به بررسی موضوع اثرات بیرونی^۴ در شهرها پرداخته و «پرواز از بدبختی»^۵ را به عنوان ایده‌ای که زائیده‌ی شرایط بد مراکز درون شهری بوده و موجب پراکنده‌رویی است مورد بررسی قرار داده است. فصل هشتم درباره‌ی قواعد و مقرراتی است که به سرکوب فعالیت‌های ضداجتماعی می‌پردازد. فصل نهم درباره اقدامات و فعالیت‌های به لحاظ اجتماعی نامطلوب است. نویسنده در این فصل به موضوع آب و فاضلاب، حفاظت در مقابل حریق و جمع‌آوری زباله می‌پردازد. منطقه‌بندی موضوع اصلی فصل هشتم است. نویسنده در هر دو فصل هشتم و نهم به این پرسش می‌پردازد که آیا قصور در سیاست‌گذاری‌های عمومی مورد بررسی می‌تواند به پرواز از بدبختی و به تبع

پی‌نوشت‌ها:

- 1- Urban Agglomeration
- 2- Urban
- 3- Pareto Optimality
- 4- Brendan O'Flaherty
- 5- Externalities
- 6- Flight from Blight

آن به پراکنده‌رویی منجر گردد. آموزش موضوع فصل دهم است. مشکلات و دشواری‌های توسعه‌ی سیاست‌های مناسب، مزایای عظیم شهری و اثرات تکنولوژیک در این فصل مورد بررسی قرار می‌گیرد. حمل‌ونقل، مسکن، پراکنده‌رویی و افزایش بازده نسبت به مقیاس همگی در تحلیل آموزش وارد می‌شوند. به عبارت دیگر همه‌ی انواع سیاست‌هایی که در فصول پیشین بررسی شده‌اند در تحلیل این فصل نیز مداخله داده می‌شوند. فصل یازدهم نشان می‌دهد که شکاف‌های قومی و نژادی احتمالاً عامل مهمی در از دست رفتن مزایای زندگی شهری هستند. فصل دوازدهم به بررسی سیاست‌هایی می‌پردازد که ممکن است به کاهش و تقلیل مسائل ناشی از شکاف‌های قومی و نژادی بیانجامد. درک و شناخت مسائل و موضوعات نژادی برای درک و شناخت سیاست‌های مرتبط با مسکن کم‌درآمدها، جرم و جنایت و توسعه اقتصادی و نظایر اینها ضروری است. بنابراین مبحث نژادی موضوعی است که در بحث پراکنده‌رویی و دیگر بحث‌های مرتبط به آن پرداخته می‌شود. در این کتاب سه فصل به موضوع مسکن و ابعاد مختلف آن اختصاص یافته است. در فصل سیزدهم با عنوان «مسکن: تصویری جامع» به بررسی سیاست‌هایی پرداخته می‌شود که طیف وسیعی از امریکائیان را تحت تأثیر قرار می‌دهد: از جمله موضوعاتی چون مالیات بر درآمد صاحبان مسکن، قوانین و مقررات اجاره و بازار رهن. این سیاست‌ها بر پراکنده‌رویی نیز تأثیر داشته است. دو فصل دیگر، مرتبط با مسکن اقشار فقیر شهری است. فصل چهاردهم به بررسی سیاست‌هایی می‌پردازد که بر کمک به افراد فقیر برای به دست آوردن مسکن متمرکز است. فصل پانزدهم به موضوع بی‌خانمانی در شهر می‌پردازد. دو فصل بعدی به موضوع جرم و جنایت پرداخته است، مسأله اصلی که زایل‌کننده مزایای زندگی شهری است و ممکن است هم به پراکنده‌رویی و هم به خصومت‌های نژادی بیانجامد. فصل شانزدهم به موضوع جنایت (جرم‌های همراه با قربانی) و فصل هفدهم به موضوع جرم (اعمال ناهنجار بدون قربانی، مانند مصرف مواد مخدر، مصرف الکل و حمل اسلحه) می‌پردازد. فصل هجدهم (فصل آخر) با عنوان توسعه‌ی اقتصادی شهر در این موضوع تألیف شده است. در فراهم ساختن مباحث این فصل نویسنده به محتوای فصول گذشته بارها مراجعه کرده است و از آنها در استدلال‌های این فصل بهره جسته است. کتاب اقتصاد شهر با یک پیشگفتار و سپاسگزاری آغاز و بعد از ارائه بحث‌های محتوایی در هجده فصل با یک مؤخره، واژه‌شناسی و نمایه به پایان می‌رسد.